

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MS
MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Vzdělávání 2.0 – Rozvoj klíčových kompetencí
prostřednictvím podpory vzdělávání zaměřeného na cíl
(reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000662)

KLÍČOVÉ KOMPETENCE V SOUČASNÝCH UČEBNÍCÍCH

Analýzy vybraných učebnic
a učebnicových řad z hlediska
klíčových kompetencí a jejich rozvoje

JAN VYBÍRAL (ED.)

Tato studie vznikla v rámci projektu Vzdělávání 2.0: Rozvoj klíčových kompetencí prostřednictvím podpory vzdělávání zaměřeného na cíl (CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000662).

Autory jednotlivých analýz jsou: Irena Kapustová, Miroslav Beneš, Anna Fenclová*, Adéla Gabrišová, Tomáš Haupt, Jiří Janeček*, Kristýna Kořínková*, Kateřina Milerská*, Hana Šebestová, Marek Šinkora, Václav Vlnas, Petr Vojtěch*, Hana Kuchařová*, Miluše Lokvencová* (všichni UHK Hradec Králové) a Martin Cenek, Rostislav Čuhel, Roman Holík, Lenka Janošová, Michal Jirásek, Dalila El Oumali, Pavel Somogyi*, Iveta Suchomelová Vašíčková, Iveta Štarhová, Martin Štěrba, Lucie Winklerová (všichni MU Brno). Editorem studie je Jan Vybíral (CDK Brno).

* Některé z analýz vznikly v rámci závěrečných prací studentů uvedených univerzit.

ÚVOD	4
1. Dějepis	5
1.1 Učebnicová řada Nová škola pro II. stupeň ZŠ	5
1.2 Učebnicová řada SPN pro II. stupeň ZŠ	6
1.3 Učebnicová řada SPN pro gymnázia a SŠ	8
1.4 Učebnice SPN pro SOŠ	10
2. OBČANSKÁ VÝCHOVA A ZSV	11
2.1 Učebnicová řada Nová škola pro II. stupeň ZŠ	11
2.2 Učebnicová řada Fraus pro II. stupeň ZŠ	13
2.3 Učebnicová řada Didaktis pro SŠ	15
2.4 Učebnicová řada Computer Media pro SŠ	17
3. EKONOMIE A FINANČNÍ GRAMOTNOST	19
3.1 Srovnání učebnicových řad Nová škola a Fraus pro II. stupeň ZŠ	19
3.2 Vybrané učebnice pro ZŠ	20
3.3 Vybrané učebnice pro gymnázia a SŠ	23
3.4 Srovnání české učebnice pro ZŠ s podobnými učebnicemi z USA	25
Závěr – shrnutí a doporučení	27
Přílohy	28
A. Analýzy učebnic	28
B. Přílohy k analýzám učebnic dějepisu	28

V rámci projektu *Vzdělávání 2.0: Rozvoj klíčových kompetencí prostřednictvím podpory vzdělávání zaměřeného na cíl* (CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000662) byly analyzovány vybrané učebnice a učebnicové řady s cílem ukázat, nakolik tyto učebnice poskytují pedagogům a žákům podporu při rozvíjení klíčových kompetencí. Analýzy byly zpracovány autorskými týmy na Univerzitě Hradec Králové a na Masarykově univerzitě pod metodickým vedením tamních didaktiků a dalších odborníků zapojených do projektu. Analytici z UHK se věnovali učebnicím dějepisu a občanské výchovy, zatímco analytici z MU se zabývali učebnicemi ekonomie, ekonomiky a finanční gramotnosti. Některé z analýz vznikly v rámci závěrečných prací studentů uvedených univerzit.

Celý projekt *Vzdělávání 2.0* byl zaměřen na rozvoj klíčových kompetencí podle RVP. Tematicky se projekt věnoval takto vymezeným okruhům: 1. Kořeny a zdroje evropské civilizace, 2. Kde se rozhoduje o světě kolem nás (včetně EU), 3. Já, ty, on (respekt k druhým), 4. Etika a ekologie, 5. Udržitelný rozvoj, 6. Co je psáno, to je dáno? (mediální gramotnost) a 7. Rozumím světu financí (finanční gramotnost). Analýzy učebnic proto sledují rozvoj klíčových kompetencí především v těchto tematických kompetenčních okruzích.

K analýzám byly vybrány učebnice či učebnicové řady, které mají akreditační doložku MŠMT a jsou v českých školách běžně používány – s přihlédnutím k jejich využívání v Královéhradeckém a Jiho­moravském kraji. Výběr byl proveden na základě předvýzkumu sledujícího využívání různých učebnic v regionu a byl též konzultován s pedagogy, kteří jsou v projektu zapojeni v rámci takzvaných „společenství praxí“.

Cílem této studie je představit vzniklé analýzy učebnic a usnadnit orientaci v množství analytických textů těm čtenářům, kteří buď mají za úkol posuzovat, nebo vytvářet nové učebnice s ohledem na rozvoj klíčových kompetencí, anebo v pedagogické praxi využívají některou z analyzovaných učebnic a hledají podněty, jak s danou učebnicí pracovat lépe právě s ohledem na rozvoj klíčových kompetencí.

Nedílnou součástí této studie jsou přílohy s jednotlivými analýzami, na které je v textu odkazováno prostřednictvím zkratk (A01, A02, A03 ad.) a které obsahují – zejména pokud jde o učebnice dějepisu, občanské výchovy a ZSV – podrobné didaktické rozbory vybraných aktivit a návrhy na jejich modifikaci, které směřují k lepšímu rozvoji klíčových kompetencí. Analýzy ekonomických učebnic zase podrobně zkoumají rozvíjení klíčových kompetencí, které souvisejí s finanční gramotností.

Čtenář-pedagog v přílohách nalezne také původní pracovní a metodické listy, které slouží jako inspirace pro aktivity směřující k rozvoji klíčových kompetencí (tyto materiály jsou v přílohách označeny jako P01, P02, P03 ad.).

1. DĚJEPIS

1.1 Učebnicová řada Nová škola pro II. stupeň ZŠ

1.1.1 Analyzované učebnice a pracovní sešity

- BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila, KYSUČAN, Lubor a FEJFUŠOVÁ, Marie. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Pravěk a starověk: učebnice*. 2. vyd. Brno: Nová škola, 2011. 139 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-291-4.
- ZRNÍKOVÁ, Jana. *Dějepis: pravěk, starověk: pracovní sešit vytvořený v souladu s RVP ZV*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2012. 68 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-415-4.
- VYKOUPIIL, Libor, ANTONÍN, Robert a FEJFUŠOVÁ, Marie. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Středověk a počátky novověku*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2008. 136 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-089-7.
- ANTONÍN, Robert. *Dějepis: středověk, počátky novověku: pracovní sešit vytvořený v souladu s RVP ZV*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2012. 68, xii s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-416-1.
- ČAPKA, František a VYKOUPIIL, Libor. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk*. Brno: Nová škola, 2009. 131 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-100-9.
- ANTONÍN, Robert. *Dějepis: novověk: pracovní sešit vytvořený v souladu s RVP ZV*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2012. 68, xii s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-417-8.
- ČAPKA, František. *Dějepis: vzdělávací oblast Člověk a společnost. Novověk, moderní dějiny*. 2. vyd. Brno: Nová škola, 2011. 143 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-296-9.
- ZRNÍKOVÁ, Jana. *Dějepis: novověk, moderní dějiny: pracovní sešit vytvořený v souladu s RVP ZV*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2012. 68 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-418-5.

1.1.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

- A01** – Analýza učebnice pro 6. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.
- A02** – Analýza učebnice pro 7. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.
- A03** – Analýza učebnice pro 8. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.
- A04** – Analýza učebnice pro 9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.
- A05** – Shrnutí analýz učebnic pro 6.–9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace. Zhodnocení grafické stránky učebnic, přehlednosti a srozumitelnosti, úkolů a otázek pro žáky.

- A06** – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kde se rozhoduje o světě kolem nás – EU.
- A07** – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: ekologie.
- A08** – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: rozumím světu financí.

1.1.3 Reflexe a doporučení

- Samotný učební text je stručný a výstižný, není přesycen podrobnými informacemi.
- Na první pohled působí celá učebnicová řada dojmem, že zcela odpovídá požadavkům RVP. Po zevrubnější analýze se však objeví velké množství zásadních nedostatků, které snižují úroveň celé řady: opakování identických či velmi podobných otázek bez zvyšování kompetenčních hladin, učebnice často nemají zřetelně odlišený výkladový text od textu doplňujícího či od zadání úkolů (ty často narušují plynulost základního textu).
- V učebnicích nedochází k uspokojivému rozvoji sociálních, personálních a občanských kompetencí. Je zde nedostatek otázek směřujících k úvahám a diskusím a nedostatek cvičení vedoucích k práci s obrázkem, textem či mapou.
- Učebnice dále v některých případech postrádají srozumitelné vysvětlení příčin a důsledků dané události, popř. její přesah pro dnešní dobu.
- Pracovní sešity mají graficky i obsahově nižší úroveň než učebnice.
- Vhodnou reformulací úkolů by šlo snadno docílit posilování klíčových kompetencí. Pro inspiraci, jak by to mohlo vypadat, slouží pracovní a metodické listy v přílohách P01 až P12.

1.2 Učebnicová řada SPN pro II. stupeň ZŠ

1.2.1 Analyzované učebnice a pracovní sešity

- VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2017. 144 s. ISBN 978-80-7235-565-5.
- PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. 47 s. ISBN 80-7235-338-1.
- VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 152 s. ISBN 978-80-7235-547-1.
- PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2007. 54 s. ISBN 978-80-7235-378-1.

VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 8 pro základní školy. Novověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 114 s. ISBN 978-80-7235-540-2.

PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 8 pro základní školy. Novověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 39 s. ISBN 978-80-7235-411-5.

VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 160 s. ISBN 978-80-7235-577-8.

PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 40 s. ISBN 978-80-7235-429-0.

1.2.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

- A09** – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.
- A10** – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: ekologie.
- A11** – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: rozumím světu financí.

1.2.3 Reflexe a doporučení

- Text učebnice nezachází do přílišných podrobností, ale obsahuje vždy klíčové informace pro pochopení probírané látky. V učebnici nalezneme i zajímavosti, které se často týkají propojení s dnešním životem, což pro žáky přínosné.
- Kromě srozumitelného a přehledného textu obsahuje učebnice mnoho doplňujících obrázků, časových os, map a grafů. Při okraji stránky se nalézají úkoly pro žáky, které tvoří velkou část učebnice. Je z nich patrné, že autoři kladou velký důraz na to, aby žáci o probírané látce přemýšleli, vyjadřovali se o ní nebo tvořili referáty.
- Učebnice ale ne vždy adekvátně reflektuje věk žáků, např. v souvislosti s apelem na tvorbu referátů nebo s velkým množstvím výkladového textu, především v 6. ročníku.
- Kladně lze hodnotit velké množství mezipředmětových vztahů, které umožní žákům lépe vnímat učivo v souvislostech a časovou osu, která pomáhá žákům utvářet ucelený přehled.
- Učebnicová řada SPN je koncipována v souladu s požadavky SPN. Kompetence sociální a personální a kompetence občanská jsou učebnicovou řadou rozvíjeny v dostatečné míře (většina úkolů v učebnici nabádá žáky k tomu, aby diskutovali, učí se vyjadřovat své myšlenky a respektovat názory ostatních; učivem procházejí „společně“ a zamýšlejí se nad nejrůznější problematikou).
- V jednotlivých dílech učebnice však jen zřídka pozorujeme nárůst hladin klíčových kompetencí. Úkoly v dílu pro šestou třídu jsou stejné jako pro třídu devátou – jedná se o otázku pro diskusi nebo tip na referát, který mají žáci vypracovat sami.

- Pracovní sešit je více než úkoly v učebnici zaměřen na procvičení a upevnění látky jako takové. V menší míře obsahuje úkoly na zamyšlení, které by mohly vést k diskuzím. Takové nalezneme hlavně v učebnici.
- Nové pracovní a metodické listy, které jsou přímo zaměřeny na rozvoj klíčových kompetencí, je možné nalézt v přílohách P13 až P30.

1.3 Učebnicová řada SPN pro gymnázia a SŠ

1.3.1 Analyzované učebnice

- POPELKA, Miroslav a VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 1. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha: SPN, 2008. 144 s. ISBN 978-80-7235-410-8.
- ČORNEJ, Petr, ČORNEJOVÁ, Ivana a PARKAN, František. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 2. Středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha: SPN, 2009. 160 s. ISBN 978-80-7235-430-6.
- HLAVAČKA, Milan. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3. Novověk*. 1. vyd. Praha: SPN, 2007. 176 s. ISBN 80-7235-172-9.
- KUKLÍK, Jan st. a KUKLÍK, Jan ml. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4. Nejnovější dějiny*. 1. vyd. Praha: SPN, 2005. 216 s. ISBN 80-7235-175-3.

1.3.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

- A12** – Analýza učebnic pro 1.–4. ročník gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: kořeny a zdroje evropské civilizace, ekologie.
- A13** – Analýza učebnic pro 1.–4. ročník gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: kde se rozhoduje o světě kolem nás.
- A14** – Analýza učebnice pro 1. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.
- A15** – Analýza učebnice pro 2. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.
- A16** – Analýza učebnice pro 3. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.
- A17** – Analýza učebnice pro 4. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.
- A18** – Analýza učebnice pro 1. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: rozumím světu financí.
- A19** – Analýza učebnice pro 2. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: rozumím světu financí.

- A20** – Analýza učebnice pro 3. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: rozumím světu financí.
- A21** – Analýza učebnice pro 4. gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: rozumím světu financí.
- A22** – Shrnutí analýz učebnic pro 1.–4. ročník gymnázií a SŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika, rozumím světu financí. Zhodnocení grafické stránky učebnic, přehlednosti a srozumitelnosti, úkolů a otázek pro žáky.

1.3.3 Reflexe a doporučení

- Učebnicová řada poskytuje žákům dostatek informací a pokrývá většinu témat určených vzdělávací oblastí dějepis, a to v takovém rozsahu učiva a očekávaných výstupů, jak jsou prezentovány v RVP pro gymnázia a střední školy.
- V učebnicích se nachází množství kvalitního ikonografického materiálu, jsou názorné, přehledné a snadno z nich získáme informace, které učitel a žák potřebují.
- Učebnice se nesoustředí pouze na politické dějiny, jsou v ní ve vysoké míře zastoupeny i dějiny umění, sociální dějiny a dějiny každodennosti.
- Úkoly v učebnici je možné využít i v rámci skupinové práce, popřípadě při referátu či projektu.
- Ovšem explicitní rozvíjení kompetence sociální a personální je minimální a kompetence občanská je rozvíjena také jen ve velmi omezené míře.
- Hladiny zkoumaných klíčových kompetencí se postupně zvyšují, ale růst hladin není zcela vyrovnaný.
- Průřezová témata nacházíme v učebnicové řadě spíše okrajově.
- Učebnice nemají pracovní sešit. Úkoly v nich obsažené mají většinou jen jednoduchou formu (nejčastěji kladení otevřených otázek na konci každé kapitoly).
- Práce s textem je obsažena až v posledním díle učebnicové řady, a to pouze ve velmi omezeném počtu úloh.
- V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že učebnice SPN jsou koncipovány především výkladově a závisí tedy na osobnosti učitele, jakým způsobem je využije. Pokud bude učitel dějepisu v učebnici hledat konkrétní kompetenční okruhy, či se snažit ve větší míře o podporu mezipředmětových vztahů a zahrnutí průřezových témat v hodině, bude muset práci s učebnicemi SPN zcela individualizovat a přistupovat k ní selektivně. Jako prostor se základními informacemi a souvislostmi se řada učebnic nakladatelství SPN jeví jako plně dostačující.
- Nové pracovní a metodické listy, které jsou přímo zaměřeny na rozvoj klíčových kompetencí, je možné nalézt v přílohách P31 až P42.

1.4 Učebnice SPN pro SOŠ

1.4.1 Analyzovaná učebnice

ČORNEJ, Petr, ČORNEJOVÁ, Ivana, PARKAN, František a KUDRYS, Milan.

Dějepis pro střední odborné školy. České a světové dějiny. 3. vyd. Praha: SPN, 2016.
240 s. ISBN 978-80-7235-580-8.

1.4.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

A23 – Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.

A24 – Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: rozumím světu financí.

1.4.3 Reflexe a doporučení

- Jedná o učebnici určenou pro střední odborné školy a sami autoři hovoří o velmi obtížném úkolu, kdy museli pojmut české a světové dějiny do jedné knihy. Cílem učebnice je provést žáky celou historií, včetně pravěku a starověku. Tyto kapitoly jsou ovšem velmi stručné. O poznání více se učebnice věnuje středověku a novověku, největší prostor dostává 19. a 20. století.
- Kompetenční okruh etických norem je v učebnici rovněž zastoupen odpovídajícím prostorem. Více otázek pracuje s tímto okruhem implicitně, dá se ovšem do zadání zahrnout. Celkově lze tedy říci, že okruh etických norem je v učebnici zastoupen v požadované míře, která je nutná pro správné pochopení dějinných souvislostí pro studenty středních odborných škol.
- Finanční gramotnost dostává v učebnici odpovídající prostor. Učebnice s tímto tematickým okruhem pracuje, neopomíjí peníze, vývoj placení, některé mince jsou dokonce součástí obrazové přílohy, věnuje se hospodářským souvislostem, uvádí některé grafy vztahující se k hospodářské situaci, nicméně počet otázek v opakovací sekci, které se explicitně věnují financím, není velký. Dá se tedy říci, že kompetenční okruh financí je v učebnici zastoupen v dostatečné míře, ale není nikterak zásadním tématem, což vyplývá z potřeby obsáhnout velmi mnoho informací na omezené množství textu a úkolů.
- Pro rozvoj klíčových kompetencí by bylo vhodné reformulovat některé úkoly a zadání. Příklady jsou uvedeny v analýzách A23 a A24.

2. OBČANSKÁ VÝCHOVA A ZSV

2.1 Učebnicová řada Nová škola pro II. stupeň ZŠ

2.1.1 Analyzované učebnice

SKÁČELOVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2017. ISBN 978-80-7289-886-2.

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 -7.

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia*. 5. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-924-1.

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

2.1.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

A25 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.

A26 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kde se rozhoduje o světě kolem nás.

A27 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.

A28 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: udržitelný rozvoj.

A29 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: mediální gramotnost.

A30 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

2.1.3 Reflexe a doporučení

- Učebnice z řady Nová škola lze hodnotit pozitivně, protože rozvíjejí zkoumané kompetence sociální a personální a kompetenci občanskou.
- Každá kapitola v učebnici obsahuje aktivity zaměřené na práci ve skupině, které napomáhají k prohloubení sociálních vztahů, vedou žáky k aktivní spolupráci ve skupině

- či ve třídě, k respektování názorů, zkušeností, pravidel, společenských norem vůči ostatním spolužákům, k hodnocení problémových situací z různých úhlů pohledu.
- Úkoly označené symbolem lupy, sovy a počítače blíže nespecifikují, jestli se jedná o samostatnou nebo skupinovou práci. Je tedy na volbě učitele, jakou výukovou organizační formu zvolí. Symbol chlapce a dívky charakterizuje skupinovou práci, což usnadní lepší orientaci při hledání vhodné aktivity.
 - V rámci rozvoje kompetence občanské navržené metody a postupy vedou k získávání znalostí občanského života. Pomocí získávání dovedností a postojů se snaží žáky uvést do problematiky různých rozměrů soužití. Žáci se seznamují s vývojem společnosti a společenskými jevy, které se promítají do každodenního života. Jsou vedeni k utváření pozitivních občanských postojů, na kterých stojí dnešní demokratická Evropa.
 - Nejvíce inspirativních aktivit týkajících se rozvoje daných kompetencí se nachází v tematických celcích v rámci tematických kompetenčních okruhů respekt k druhým a etika. U žáků je posilováno vlastní pozitivní sebepojetí, na jehož základě si posléze vytváří pozitivní vztah k vlastní osobě i ostatním lidem.
 - Některé postupy jsou popsány velmi stroze. Při jejich zrealizování je dán prostor pro vlastní pedagogickou tvořivost, je zapotřebí více fantazie. Učitelovi se nabízí i možnost aktivity modifikovat.
 - Skupinovou práci je u žáků podpořen důležitý rozvoj vzájemné kooperace a komunikačních dovedností. Celkově učebnice směřuje k rozvoji a posilování mezilidských vztahů v rámci školního kolektivu i širších společenství. Žáci jsou vedeni k uvědomění si jejich postavení v kolektivu, k nutnosti dodržování pravidel, k pochopení výhod vzájemné spolupráce ku prospěchu celku i jednotlivce.
 - V rámci občanské kompetence je kladen důraz jak na znalosti, tak rovněž i na rozvoj odpovídajících dovedností, postojů a hodnot.
 - Autoři učebnice doporučují, aby si žáci založili a vedli portfolio, kam by zakládali výsledky své práce (splněné úkoly, úvahy, projekty atd.), které tak může sloužit jako jeden z podkladů pro hodnocení žákovy práce.
 - V rámci tematického kompetenčního okruhu udržitelný rozvoj je kladen důraz na rozvoj obou výše uvedených kompetencí průběžně. Obsahová náplň učebnic rozvíjí a uvádí učivo do dalších souvislostí. Udržitelný rozvoj není řešen v učebnici pro osmý ročník.
 - Tematický kompetenční okruh mediální gramotnost je přímo obsažen v učebnici této sady v sedmém ročníku. Pro rozvoj čtenářské a mediální gramotnosti lze využít úvodní motivační texty. Žáci pracují s různými informačními zdroji. Rozhodně by bylo žádoucí zahrnout více informací o vlivu sdělovacích prostředků, médií či sociálních sítí na život člověka, více podporovat kritické myšlení v podobě různých úkolů.
 - Tematický kompetenční okruh finanční gramotnost nalezneme především v učebnicích pro sedmý a devátý ročník, naopak v učebnici pro šestý ročník finanční gramotnost není nijak řešena. Nabízí se zahrnout ji do tematického celku Život v rodině.

2.2 Učebnicová řada Fraus pro II. stupeň ZŠ

2.2.1 Analyzované učebnice a příručky učitele

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-879-0.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-880-6.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

KRUPOVÁ, T. a kol. *Občanská výchova 8: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-900-1.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

2.2.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

A31 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.

A32 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kde se rozhoduje o světě kolem nás.

A33 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.

A34 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: udržitelný rozvoj.

A35 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: mediální gramotnost.

A36 – Analýza učebnic pro 6.–9. ročník ZŠ. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

2.2.3 Reflexe a doporučení

- Učebnice z řady Fraus lze hodnotit jako vydařené. Pro každou z nich existuje metodická podpora v podobě příručky učitele, ve které se nachází mimo jiné modifikované aktivity úkolů z učebnic. Pro lepší orientaci jsou v příručce na základě stále struktury vymezeny znalosti, dovednosti a postoje, ke kterým jsou žáci vedeni.
- Z hlediska organizačních forem zde má své místo samostatná práce, práce ve dvojici i práce ve skupinách. Z hlediska metod je častá řízená diskuse, brainstorming, projektová metoda, komunitní kruh, výuková hra, argumentační cvičení, analýza obrázků, dramatizace, pantomima, práce s textem a informačními zdroji aj. Složení aktivit je díky tomu velice pestré a přehledné.
- Jednotlivé kapitoly se v rámci kompetence sociální a personální a kompetence občanské zaměřují na rozvoj spolupráce mezi žáky, upevňování dobrých mezilidských vztahů, vedou k aktivnímu naslouchání, učí respektu vůči ostatním, dodržování společenských pravidel a norem. Řešení problémových situací se nabízí z různých úhlů pohledu, např. i za pomoci dramatizace.
- Učebnice rozvíjejí postupně všechny výstupy vztahující se ke kompetenci sociální a personální a ke kompetenci občanské. Zvyšující se nároky jsou kladeny na žáky přiměřeně jak ve smyslu znalostí, schopností, dovedností i postojů.
- Žáci pracují samostatně, ve dvojicích i skupinách. Učí se spolupracovat v týmu. Jsou vedeni k vytváření duševní, tělesné a sociální pohody při práci. Vzájemně se respektují, učí se vytvářet zdravé sebevědomí. Úkoly vedou žáky k aktivnímu přístupu, získané znalosti propojují do souvislostí, řeší různé problémové úlohy s využitím v každodenním občanském životě.
- Žáci nahlíží na svět kolem sebe otevřenými očima, propojují souvislosti. Jsou vedeni ke schopnosti zaujmout stanovisko k událostem kolem sebe. Seznamují se s principy fungování společnosti, kde fungují různá pravidla, kde se berou a jak se tvoří. Chápou, co je to být aktivním a sebevědomým občanem. Učí se rozlišovat mravné a nemravné jednání, vysvětlují význam osobní kázně.
- V rámci tematického kompetenčního okruhu udržitelný rozvoj je kladen důraz na rozvoj obou výše uvedených kompetencí průběžně. Upevňují kladný vztah k životnímu prostředí. Obsahová náplň učebnic rozvíjí a uvádí učivo do dalších souvislostí. Udržitelný rozvoj není řešen v učebnici pro sedmý ročník.
- Mediální gramotnost je přímo obsažena v učebnicích této sady v sedmém ročníku v tematickém celku Život mezi lidmi. Úzké propojení nalézáme i v ostatních učebnicích při práci s různými informačními zdroji vzhledem k obsahu učiva (volební kampaň, reklama atd.). Rozhodně by bylo žádoucí zahrnout více informací o vlivu sdělovacích prostředků včetně sociálních médií na každodenní život člověka, jejich pozitivní a negativní vliv na dění v okolí a ve světě. Více podporovat kritické myšlení v podobě různých úkolů a vést žáky k zamyšlení nad nástrahami sociálních sítí.

- Finanční gramotnost je průběžně obsažena ve všech učebnicích. Obsahová struktura jednotlivých kapitol rozvíjí a uvádí do dalších souvislostí učivo předchozí.

2.3 Učebnicová řada Didaktis pro SŠ

2.3.1 Analyzované učebnice, pracovní sešity a průvodce pro učitele

- DENGLEROVÁ, Denisa et al. *Společenské vědy pro 1. ročník středních škol: Učebnice*. Vyd. 1. Brno: Didaktis, 2009. ISBN 978-80-7358-144-2.
- DENGLEROVÁ, Denisa et al. *Společenské vědy pro 1. ročník středních škol: Pracovní sešit*. Vyd. 1. Brno: Didaktis, 2009. ISBN 978-80-7358-145-9.
- DVOŘÁK, Jan et al. *Společenské vědy pro 1. ročník středních škol: Průvodce pro učitele*. Vyd. 1. Brno: Didaktis, 2009. ISBN 978-80-7358-146-6.
- DUFEK, Pavel et al. *Společenské vědy pro střední školy: 2. díl: Učebnice*. Brno: Didaktis, 2010. ISBN 978-80-7358-152-7.
- DUFEK, Pavel et al. *Společenské vědy pro střední školy: 2. díl: Pracovní sešit*. Brno: Didaktis, 2010. ISBN 978-80-7358-153-4.
- DRNEK, Martin et al. *Společenské vědy pro střední školy: 2. díl: Průvodce pro učitele*. Brno: Didaktis, 2010. ISBN 978-80-7358-154-1.
- DOBEŠOVÁ, Lenka et al. *Společenské vědy pro střední školy: 3. díl: Učebnice*. 2. vyd. Brno: Didaktis, 2014. ISBN 978-80-7358-233-3.
- DOBEŠOVÁ, Lenka et al. *Společenské vědy pro střední školy: 3. díl: Pracovní sešit*. 2. vyd. Brno: Didaktis, 2014. ISBN 978-80-7358-234-0.
- DRNEK, Martin et al. *Společenské vědy pro střední školy: 3. díl: Průvodce pro učitele*. 2. vyd. Brno: Didaktis, 2014. ISBN 978-80-7358-242-5.
- BRÁZDA, Radim et al. *Společenské vědy pro střední školy: 4. díl: Učebnice*. Vyd. 1. Brno: Didaktis, 2011. ISBN 978-80-7358-175-6.
- BRÁZDA, Radim et al. *Společenské vědy pro střední školy: 4. díl: Pracovní sešit*. Vyd. 1. Brno: Didaktis, 2011. ISBN 978-80-7358-176-3.
- DRNEK, Martin et al. *Společenské vědy pro střední školy: 4. díl: Průvodce pro učitele*. Vyd. 1. Brno: Didaktis, 2011. ISBN 978-80-7358-177-0.

2.3.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

- A37** – Analýza učebnice *Společenské vědy pro střední školy: 2. díl*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.
- A38** – Analýza učebnice *Společenské vědy pro střední školy: 2. díl*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kde se rozhoduje o světě kolem nás.

A39 – Analýza učebnic *Společenské vědy pro 1. ročník středních škol* a *Společenské vědy pro střední školy: 4. díl*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.

A40 – Analýza učebnic *Společenské vědy pro 1. ročník středních škol* a *Společenské vědy pro střední školy: 4. díl*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: udržitelný rozvoj.

A41 – Analýza učebnic *Společenské vědy pro 1. ročník středních škol* a *Společenské vědy pro střední školy: 2. díl*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: mediální gramotnost.

A42 – Analýza učebnice *Společenské vědy pro střední školy: 3. díl*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

2.3.3 Reflexe a doporučení

- Z hlediska rozvoje klíčových kompetencí je učebnicová řada v souladu s RVP.
- Učebnice obsahují dostatek námětů k zamyšlení, diskusi, informují žáky o skutečnostech, které se dějí ve světě i u nás, tedy ponechávají dostatek prostoru pro rozvíjení občanské kompetence. Ke každému učivu jsou také vypsána průřezová témata.
- Učebnice je založena především na práci s textem. Žáci jsou vedeni k úvaze, která vyplývá z úryvku, nebo pracují s obrazovým textem. Je tedy patrné, že aktivity jsou založené na třech metodách: diskusi, problémových úlohách a práci s textem. Dané učebnice by prospělo obohacení o další aktivity, a to například o metody inscenační či situační, dále o didaktické hry. Žáci by tak měli vyučovací hodinu více variabilní. Jako návod pro větší variabilitu aktivit, může posloužit analýza vybraných aktivit v rámci modifikací v analýze A40.
- V rámci rozvoje kompetence sociální a personální je v pracovním sešitě vyvážené a důsledně zařazena samostatná práce, práce ve dvojicích, skupinách i náměty pro celotřídní diskusi, což vede ke schopnosti pracovat ve skupině, oceňovat význam skupinové práce a vyžádat si pomoc v případě potřeby. Práce ve skupině vede k účtům k ostatním a rovněž ke schopnosti umět pomoci. Zásadní je přítomnost cvičení reflektujících potřebu příspěvku k diskusi, potřebu spolupráce a účty nejenom k názorům a přesvědčení druhých, ale i ke svému osobnímu postoji a k sobě samému.
- V pracovních sešitech je velké množství cvičení k probírané látce, navíc důsledně vztaženo k obsahu informací z učebnice. Pracovní sešity nabízejí bohatou škálu aktivit rozvíjejících všechny výstupy občanské kompetence. Úkoly jsou různě obtížné a časově náročné a lze je rozdělit dle stálé struktury na rozhodování o pravdivosti, práci s fotografiemi, ilustracemi, grafy jako významnými zdroji informací, které vedou žáka k interpretaci a posouzení informací. Práce s textem má mnoho podob, častý je mezerový text, úryvky z odborné či krásné literatury, popis modelové situace. Žáci jsou vedeni k zamyšlení se nad danou problematikou a k vytváření souvislostí s realitou.

2.4 Učebnicová řada Computer Media pro SŠ

2.4.1 Analyzované učebnice

- KÖHLEROVÁ, Tereza et al. *Občanský a společenskovední základ: Sociologie, Média*. Prostějov [Kralice na Hané]: Computer Media, 2013. ISBN 978-80-7402-148-0.
- KÖHLEROVÁ, Tereza a MOUDRÝ, Marek. *Občanský a společenskovední základ: Politologie, Člověk v mezinárodním prostředí*. 2. vydání. Prostějov: Computer Media, 2015. ISBN 978-80-7402-163-3.
- HEJDUK, Jiří. *Občanský a společenskovední základ: Filosofie*. Kralice na Hané: Computer Media, 2013. ISBN 978-80-7402-061-2.
- HEJDUK, Jiří. *Občanský a společenskovední základ: Filosofie. Učebnice učitele*. Kralice na Hané: Computer Media, 2013. ISBN 978-80-7402-087-2.
- DOLEŽALOVÁ, Ladislava a VLKOVÁ, Marie. *Občanský a společenskovední základ: Psychologie*. Vyd. 1. Prostějov: Computer Media, 2010. ISBN 978-80-7402-060-5.
- DOLEŽALOVÁ, Ladislava a VLKOVÁ, Marie. *Občanský a společenskovední základ: Psychologie. Cvičebnice zadání*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. ISBN 978-80-7402-088-9.
- DOLEŽALOVÁ, Ladislava a VLKOVÁ, Marie. *Občanský a společenskovední základ: Psychologie. Cvičebnice řešení*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2012. ISBN 978-80-7402-089-6.
- BELLOVÁ, Jana et al. *Občanský a společenskovední základ. Ekonomie*. 2. vyd. Prostějov: Computer Media, 2015. 112 s. ISBN 978-80-7402-214-2.

2.4.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

- A43** – Analýza učebnice *Občanský a společenskovední základ: Sociologie, Média*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kořeny a zdroje evropské civilizace.
- A44** – Analýza učebnice *Občanský a společenskovední základ: Politologie, Člověk v mezinárodním prostředí*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: kde se rozhoduje o světě kolem nás.
- A45** – Analýza učebnic *Občanský a společenskovední základ: Filosofie* a *Občanský a společenskovední základ: Psychologie* včetně uvedených souvisejících publikací. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledované tematické kompetenční okruhy: respekt k druhým, etika.
- A46** – Analýza učebnice *Občanský a společenskovední základ: Politologie, Člověk v mezinárodním prostředí*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: udržitelný rozvoj.

A47 – Analýza učebnice *Občanský a společenskovední základ: Sociologie, Média*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: mediální gramotnost.

A48 – Analýza učebnice *Občanský a společenskovední základ. Ekonomie*. Sledované kompetence: sociální a personální, občanská. Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

2.4.3 Reflexe a doporučení

- Učebnice mají pravidelnou strukturu. Začínají přehledem, co po prostudování žák pozná, a vymezením, co bude umět. Následuje výklad, který je doplňován příklady, kvalitními fotografiemi a obrázky. Na konci každé kapitoly je shrnutí a závěrečné otázky, které ověřují získané znalosti a zároveň vedou k zamyšlení nad určitým tématem.
- Mnohé aktivity se zaměřují především na výkladovou látku a žákovy znalosti. Takové aktivity však nemusí rozvíjet sledované kompetence, i když by se v dané otázce daly očekávat.
- Co se týče kompetence sociální a personální, bylo by vhodné ještě výrazněji pracovat s potřebou vytváření pozitivní představy o sobě samém, vest žáka k rozhodování na základě vlastního úsudku, řešit jeho postoje. Je žádoucí více podporovat diskusi a skupinovou práci. Pokud bude samostatná práce společně vyhodnocována, student se naučí pracovat s názorovou pluralitou, kdy je třeba respektovat přesvědčení druhých a na druhou stranu dokázat obhájit si názory své. Jako návod mohou posloužit analýzy vybraných aktivit (viz příslušné pasáže v A43 až A48), kde je v rámci modifikací a vymezení metod a organizačních forem skupinová práce doporučena.
- V rámci rozvoje kompetence občanské kladou otázky v učebnicích důraz na to, aby si žáci uvědomili, jakou roli sami v občanské společnosti zastávají, dále na rozmanitost jednotlivých kultur a společností, které se při dobré spolupráci mohou vzájemně obohacovat, a také na to, jakým způsobem mohou žáci ovlivňovat svět z hlediska udržitelného rozvoje. Podobně také otázky v učebnicích vedou žáky k tomu, aby si uvědomili, jakou roli sami v občanské společnosti zastávají a jakou roli hrají média.
- Také v případě kompetence občanské lze doporučit analýzy vybraných aktivit a návrhy na jejich modifikace (viz příslušné pasáže v A43 až A48). V daných úkolech je totiž možné se zaměřit nejen na znalosti, ale i na rozvoj sledovaných kompetencí zařazením diskuse či sebereflexe, která může následovat.

3. EKONOMIE A FINANČNÍ GRAMOTNOST

3.1 Srovnání učebnicových řad Nová škola a Fraus pro II. stupeň ZŠ

3.1.1 Analyzované učebnice

Nová škola:

SKÁCELOVÁ, Jana a MRÁZOVÁ, Lenka. *Výchova k občanství: [učebnice pro 6. ročník]*.

3. vyd. Brno: Nová škola, 2012. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-367-6.

LUNEROVÁ, Jitka, ŠTĚRBA, Radim a SVOBODOVÁ, Monika. *Výchova k občanství:*

[učebnice pro 7. ročník]. 3., aktualizované vyd. Brno: Nová škola, 2013. Duhová řada.

ISBN 978-80-7289-516-8.

LUNEROVÁ, Jitka, ŠTĚRBA, Radim a SVOBODOVÁ, Monika. *Výchova k občanství:*

[učebnice pro 8. ročník]. Brno: Nová škola, 2011. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-253-2.

LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k občanství: [učebnice pro 9. ročník]*. 2., aktualizované

vyd. Brno: Nová škola, 2013. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-487-1.

Fraus:

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň:

Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

BROM, Zdeněk. *Občanská výchova 7: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*.

Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-879-0.

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 8: Rodinná výchova 8: pro základní školy a víceletá*

gymnázia. 2., aktualizované vyd. Plzeň: Fraus, 2011-. ISBN 978-80-7238-317-7.

URBAN, Michal et al. *Občanská výchova 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň:

Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

3.1.2 Charakteristika zpracované analýzy

A49 – Komparativní analýza učebnicových řad pro druhý stupeň ZŠ. Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

3.1.3 Reflexe a doporučení

- Obě učebnicové řady poskytují žákům dostatečný základ pro rozvoj kompetencí k finanční gramotnosti.
- Z osmi analyzovaných učebnic se však pouze jedna přímo věnuje rozvoji kompetencí potřebných k samostatnému podnikání. Tato skutečnost je způsobena mimo jiné tím, že v RVP se k podnikání nevztahuje žádný očekávaný výstup.

- Z kvantitativního hodnocení vychází nejlépe učebnice *Výchova k občanství 9* od Nové školy, která se umístila na prvním místě podle všech sledovaných měřítek.
- Sečteme-li ale všechny prostor, který věnují finančnímu vzdělávání žáků ucelené řady učebnic, má navrch (i v případě počtu stran, i v případě počtu úkolů) nakladatelství Fraus.
- Naopak při analýze strukturních prvků i koeficientů didaktické vybavenosti učebnic obou nakladatelství dosáhla lepších výsledků řada učebnic vydávaná nakladatelstvím Nová škola.
- Z pohledu zařazení projektové výuky do učebnice taktéž vítězí učebnice z nakladatelství Nová škola, protože v učebnicích vydávaných nakladatelstvím Fraus se žádné návrhy projektové výuky neobjevují.
- Při nekvantitativním hodnocení má však navrch učebnice *Občanská výchova 9* vydaná nakladatelstvím Fraus, protože pouze ta u žáků přímo rozvíjí i kompetence podnikatelské.
- Analýza A49 obsahuje (v kapitole 7) praktické návrhy aktivit na rozvoj finanční a podnikatelské gramotnosti, které jsou založeny na rozvoji „kompetence k podnikání“ (jež zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní).
- Shrnutí, závěry a doporučení ke všem analyzovaným učebnicím z oblasti ekonomie a finanční gramotnosti lze nalézt v příloze A60.

3.2 Vybrané učebnice pro ZŠ

3.2.1 Analyzované učebnice

SKOŘEPA, Michal a SKOŘEPOVÁ, Eva. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia*. Praha: Scientia, 2008. 3 sv. ISBN 978-80-86960-41-8.

SKOŘEPOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ: o penězích a hospodaření*. 3. vyd. Praha: Fragment, 2014. ISBN 978-80-253-2175-1.

HAVLÍK, Jindřich. *Finanční gramotnost: učebnice pro 1. stupeň základních škol: [Úspory nejsou žádná kouzla]*. Praha: Radost ze školy, 2013. ISBN nepřiděleno.

HAVLÍK, Jindřich. *Finanční gramotnost: učebnice pro 2. stupeň základních škol: [Jsou úspory na draka?]*. Praha: Radost ze školy, 2013. ISBN nepřiděleno.

NAVRÁTILOVÁ, Petra, JIŘÍČEK, Michal a ZLÁMAL, Jaroslav. *Finanční gramotnost: učebnice žáka*. Aktualizované 3. vydání. Prostějov: Computer Media, 2016. ISBN 978-80-7402-256-2.

JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-089-5.

3.2.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

- A50** – Analýza učebnice *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia* (Scientia). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.
- A51** – Analýza učebnice *Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ* (Fragment). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.
- A52** – Analýza dvou učebnic *Finanční gramotnost* (Radost ze školy). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.
- A53** – Analýza učebnice *Finanční gramotnost* (Computer Media). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.
- A54** – Analýza učebnice *Finanční gramotnost* (Fortuna). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

3.2.3 Reflexe a doporučení

- K učebnici *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia* (Scientia): Učebnice je plně v souladu s RVP pro základní školy z roku 2007. Navíc učebnice je v souladu i s pozdějšími doporučeními, která byla k tomuto tématu navržena v podobě Standardů finanční gramotnosti, které byly vydány v roce 2008. Tyto standardy pak byly v roce 2017 rozšířeny (o témata jako bezhotovostní placení, ochrana osobních údajů, kritické posouzení nabídky služeb a zboží, zabezpečení na stáří, řešení zadlužení a předlužení aj.). Učebnice odpovídá i těmto standardům, pouze v oblasti stanovení finančních cílů lehce zaostává. Navíc nad rámec standardů je v učebnici obsažena kapitola věnující se veřejným financím. Učebnice rozvíjí finanční gramotnost z hlediska její definice, která říká, že by člověk měl být schopen finančně zabezpečit sebe a svou rodinu a aktivně vystupovat na trhu finančních produktů a služeb. Učebnice však zcela opomíjí rozvoj kompetence k podnikání, neobsahuje žádnou kapitolu ani zmínku o podnikání a tvorbě podnikatelského plánu. Ovšem na druhou stranu na základě různých aktivit vede žáky k samostatnosti, přemýšlení a kreativitě, což jsou alespoň základní předpoklady pro rozvoj této kompetence.

- K učebnici *Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ* (Fragment): Učebnice představuje konzistentní úvod do finanční gramotnosti pro žáky 1. stupně základních škol. Učebnice jednotlivá témata představuje hravou formou a propojuje je do složitějších celků. Žák si tak postupně skládá obrázek o fungování světa peněz a hospodaření s nimi v kontextu rodiny jako základní socio-ekonomické jednotky. Vyučovaná témata představují nutný úvod pro získání finanční gramotnosti a zejména základ pro její další rozvíjení ve vyšších ročnících studia na základních a středních školách. Učebnice naplňuje stanovené standardy finanční gramotnosti a požadavky dané RVP a skutečně rozvíjí deklarované kompetence, byť některé z nich pouze implicitně a přenechává více prostoru iniciativě učitele. Celkově ji lze označit za vhodnou pro výuku základů finanční gramotnosti.
- K učebnicím *Finanční gramotnost* (Radost ze školy): Učebnice jsou současně pracovním sešitem. První díl učebnice je určen pro 3.–5. třídu, druhý díl je určen pro 6.–7. třídu. Učebnice tematicky korespondují se Standardy finanční gramotnosti. Obsahují požadovanou učební látku podle struktury finanční gramotnosti Organizace pro hospodářskou spolupráci (OECD). Učebnice jsou zpracovány v souladu s požadavky RVP pro základní školy, i když je Národní ústav pro vzdělávání neuvádí v Katalogu materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti. Analyzované učebnice jsou kreativní, ilustračně názornou, obsahově srozumitelnou a přehlednou učební pomůckou pro žáka základní školy s množstvím aktivizačních a motivačních komponentů. Je v nich kladen důraz na přítomnost různých příkladů, úkolů a otázek, které prověřují porozumění učivu, a vyzývají k řešení různých rébusů či kvízů. Učebnice fungují jako zdroj informací a základ pro přenos poznatků a mají výchovně vzdělávací a aktivizační prvky. Splněním kritériem pro snadné učení je výborná grafická úprava. S ohledem na rozvoj kompetence k podnikání by bylo skvělé, pokud by vznikl ještě třetí díl učebnice, pro střední školy, který by byl věnován podpoře podnikavosti a podnikání.
- K učebnici *Finanční gramotnost* (Computer Media): Učebnice je pro žáka srozumitelnou a přehlednou pomůckou ke každodennímu učení. Pro učitele je důležité se v učebnici snadno a rychle zorientovat, případně vyhledat informaci v co nejkratším čase, což publikace splňuje, a to i díky doplňkové učebnice učitele. V učebnici je kladen důraz na přítomnost otázek a úkolů, které prověřují pamětní osvojení učiva, ale i úkolů, které procvičují porozumění a aplikaci probíraného učiva v praxi. Učivo je celistvé, i když návaznost a zařazení některých témat je mírně diskutabilní, a získané poznatky jsou uplatnitelné v běžném životě. Hlavním nedostatkem je, že učebnice v zásadě neobsahuje žádné aktivizační či motivační prvky k podnikání a podnikavosti. V tomto smyslu učebnice ne zcela naplňuje Standardy finanční gramotnosti. Také by bylo vhodné doplnit informace o podmínkách mimo Českou republiku. Pokud jde o rozvoj klíčových kompetencí a o rozvíjení „kompetence k podnikání“, tak zůstávají spíše na iniciativě a kreativitě učitele.
- K učebnici *Finanční gramotnost* (Fortuna): Učebnice seznamuje se základní problematikou v oblasti peněz, hospodaření domácností a finančních produktů. Na

praktických příkladech demonstruje různé způsoby využití získaných znalostí v reálném životě. Učebnice přistupuje k žákům jako ke spotřebitelům, kteří musí nějakým způsobem reagovat na okolí. Jednotlivé kapitoly působí poněkud nevyváženě, některé texty vysvětlují základní pojmy až zcela triviálním způsobem, na druhé straně ale výpočty obsahují i procenta a úrokové míry, které jsou v osnovách zahrnuty až koncem sedmé třídy druhého stupně. Příklady tedy nejsou vhodné pro mladší žáky, i když se kniha prezentuje jako vhodná pro celý druhý stupeň. V učebnici není přítomna výchova k podnikání. Rozvoj klíčových kompetencí a „kompetence k podnikání“ je ponechán na učiteli.

- Shrnutí, závěry a doporučení ke všem analyzovaným učebnicím z oblasti ekonomie a finanční gramotnosti lze nalézt v příloze A60.

3.3 Vybrané učebnice pro gymnázia a SŠ

3.3.1 Analyzované učebnice

PETRŽELOVÁ, Jana. *Maturitní otázky – ekonomie*. Praha: Fragment, 2008. Maturitní otázky. ISBN 978-80-253-0598-0.

BIŇOVEC, Karel. *Přehled učiva k maturitě*. 3., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2012. ISBN 978-80-7373-105-2.

ŠVARCOVÁ, Jena. *Ekonomie: stručný přehled: teorie a praxe aktuálně a v souvislostech: učebnice*. Zlín: CEED, 2017. ISBN 978-80-87301-22-7.

TOMAN, Libor, ČECHOVÁ, Jarmila, MÜNCH, Otto a KLÍNSKÝ, Petr. *Ekonomika pro gymnázia*. Čtvrté, aktualizované vydání. Praha: Eduko, 2017. ISBN 978-80-88057-41-3.

3.3.2 Přehled a charakteristika zpracovaných analýz

A55 – Analýza učebnice *Maturitní otázky – ekonomie* (Fragment). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

A56 – Analýza učebnice *Přehled učiva k maturitě* (Fortuna). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

A57 – Analýza učebnice *Ekonomie: stručný přehled* (CEED). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

A58 – Analýza učebnice *Ekonomika pro gymnázia* (Eduko). Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

3.3.3 Reflexe a doporučení

- K učebnici *Maturitní otázky – ekonomie* (Fragment): Učebnice je srozumitelnou a přehlednou pomůckou pro přípravu na maturitní zkoušku, se kterou se bude dobře pracovat. Učebnice obsahuje mnoho otázek, které prověřují pamětní osvojení učiva, ale i úkolů, které procvičují porozumění a aplikaci probíraného učiva v praxi. Dalším splněným kritériem pro snadné učení, resp. opakování učiva je grafická úprava. Učebnice shrnuje učební látku mikroekonomie, makroekonomie a podnikového hospodářství. Národní ústav pro vzdělávání tuto publikaci neuvádí v Katalogu materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti. Učebnici lze obecně doporučit žákům gymnázií, víceletých gymnázií a středních škol odborného zaměření k souhrnnému opakování učiva z ekonomie. Učebnice v zásadě obsahuje učební látku související s finanční a podnikatelskou gramotností, a to v základní teoretické podobě aplikovatelné v praxi. V učebnici ovšem chybí praktické příklady a především jakékoli aktivizační či motivační komponenty. Rozvoji klíčových kompetencí se učebnice věnuje spíše implicitně. K rozvoji „kompetence k podnikání“ vede minimálně.
- K učebnici *Přehled učiva k maturitě* (Fortuna): Analyzovaná učebnice se zaměřuje na celou šíři hospodaření podniku. Vzhledem k přehledové charakteristice se místy zaobírá spíše vysvětlením pojmů než důkladným vysvětlováním vztahu mezi nimi. Učebnice je názorově neutrální a velmi vyvážená co do kvality a hloubky jednotlivých témat. Jednotlivá témata jsou zpracována přehledně, velmi podrobně a s logickým navázáním mezi sebou. V oblasti finanční gramotnosti je učebnice nepochybně přínosná pro žáky SŠ ekonomických oborů a také pro ty, kteří se chystají ke studiu na VŠ. V oblasti podnikatelské gramotnosti poskytuje učebnice základní náhled na jednotlivé oblasti podnikového hospodářství a ekonomie. Učebnice je velmi kvalitně zpracovaná, vnitřně inherentní a naplňuje požadavky, které studenti mají v daném odvětví znát. Současně však je nutné uvést, že učebnice nemá ambici ani obsah, aby se mohla stát příručkou pro začínající podnikatele. Těm se věnuje v omezené míře a tzv. startupům vůbec, což jí lze přičíst k tíži. Zejména když se zaměřuje na mladé lidi s možným zájmem o tyto informace. Obsahově je učebnice v souladu s RVP, rozvoj klíčových kompetencí a „kompetence k podnikání“ je spíše ponechán na aktivitě učitele.
- K učebnici *Ekonomie: stručný přehled* (CEED): Učebnice poskytuje kvalitní, byť ne příliš vyvážený přehled o problematice ekonomie a podnikového hospodářství. V oblasti finanční gramotnosti učebnice poskytuje velmi dobrý přehled v oblasti účtování a daní. Nenaucí však žáka, jak má efektivně spravovat své finance, plánovat

a hodnotit. V oblasti podnikatelské gramotnosti poskytuje učebnice základní náhled na jednotlivé oblasti podnikového hospodářství a ekonomie, avšak v daném pojetí značně neuspořádaně a s nekoherentní praktickou orientací. Student se dozví o základních podnikohospodářských souvislostech, ale tato výbava nepostačuje jako celistvé znalostní východisko pro uplatnění poznatků v praxi v podobě úspěšné realizace podnikatelského záměru. Jedná o další z řady učebnic, která nepřispívá adekvátně k rozvoji podnikavosti a finanční gramotnosti té nejpotřebnější skupiny, a to na trh práce v budoucnu vstupujících studentů. Rozvoji klíčových kompetencí se učebnice věnuje spíše implicitně. K rozvoji „kompetence k podnikání“ vede minimálně.

- K učebnici *Ekonomika pro gymnázia* (Eduko): Celkově je učebnice velmi dobře zpracována. Text je přehledný a obsahuje značné množství vizuální podpory, což je výborný způsob, jak zajistit pozornost a zároveň vylepšit pochopení probírané problematiky. Občasný vtip je pro studenty příjemným odlehčením náročnosti textu. Obsažené učivo v této učebnici je přiměřené úrovni gymnázia. Text je dobře srozumitelný pro studenty a neobsahuje až na pár výjimek, které jsou spíše překlepy, žádné chyby v probírané látce. Na některá témata v této učebnici studenti gymnázií narazí i později na vysokých školách ekonomického zaměření, což je jeden z hlavních cílů přípravy na gymnázium. Důležitou částí učebnice je praktická část. Zde mají žáci možnost procvičit si získané znalosti a jsou motivováni svoje znalosti rozšiřovat a procvičovat své kritické uvažování. Cenné jsou podněty pro seminární práce, které jsou téměř vždy obsaženy na konci praktické části. Učebnice podporuje spíše finanční, než podnikatelskou gramotnost. „Kompetence k podnikání“ rozvíjí jen v omezené míře.
- Shrnutí, závěry a doporučení ke všem analyzovaným učebnicím z oblasti ekonomie a finanční gramotnosti lze nalézt v příloze A60.

3.4 Srovnání české učebnice pro ZŠ s podobnými učebnicemi z USA

3.4.1 Analyzované učebnice

SKOŘEPA, Michal a SKOŘEPOVÁ, Eva. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia*. Praha: Scientia, 2008. 3 sv. ISBN 978-80-86960-41-8.

GOLOMB, Kristen. *Economics and you*. Quincy, IL: Mark Twain Media, 2012. ISBN 978-1-58037-664-8.

BIEDENWEG, Karl. *Personal finance*. Quincy, IL: Mark Twain Media, 1999. ISBN 978-1-58037-902-1.

CAMERON, Schyrlet, DOSS, Janie a MYERS, Suzanne. *Economic literacy*. Quincy, IL: Mark Twain Media, 2008. ISBN 978-1-58037-701-0.

3.4.2 Charakteristika zpracované analýzy

A59 – Komparativní analýza učebnic pro (v zásadě) druhý stupeň ZŠ. Jedna učebnice česká, tři ze Spojených států. Sledované kompetence: souhrnně „kompetence k podnikání“ (zahrnuje tyto klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní). Sledovaný tematický kompetenční okruh: finanční gramotnost.

3.4.3 Reflexe a doporučení

- Americké učebnice propagují učení založené na činnostech podobných situacím v reálném životě, jako je například vyplnění formuláře pro žádost o půjčku.
- V každé z amerických učebnic se ve všech kapitolách opakuje stejně strukturovaná organizace aktivit (teorie, slovní aktivity, cvičení).
- Americké učebnice podporují nejrozličnější formy při plnění aktivit: nejen pouhé písemné vyplňování, ale i použití CD, hry, komunikaci s učitelem, pracovní skupinky studentů, vyhledávání informací v alternativních zdrojích, jako jsou webové stránky a setkání s odborníky.
- Americké učebnice se zabývají otázkami souvisejícími se sociálními problémy a každodenním životem studentů.
- Nejčastější formou posouzení znalostí studentů je v amerických učebnicích cvičení používající modely z reálných situací.
- Obecně lze říct, že z hlediska vedení studentů k podnikání a k podnikavosti jsou americké knihy velmi kvalitní. Oproti zkoumané české učebnici jsou více zaměřeny na reálné situace. Česká učebnice je zase podrobnější, pokud jde o teorie a vysvětlení pojmů.
- Můžeme dodat, že všechny učebnice jsou dostatečně spjaté s příslušnou zemí a jejím historickým a ekonomickým vývojem.
- Po grafické stránce jsou učebnice srovnatelné. Obrázky jsou názorné, ve všech případech se snaží zaujmout pozornost studentů. Ačkoli je v nich mnoho obrázků, větší důraz se klade na text a praktická cvičení.
- Případné použití amerických učebnic by bylo rozhodně přínosem k doplnění české výuky. Díky důrazu na praktické aplikace lépe rozvíjejí klíčové kompetence související s finanční gramotností a podporují „kompetenci k podnikání“.

ZÁVĚR – SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ

Všechny analyzované učebnice formálně naplňují podmínky dané MŠMT pro výukové texty. Kvalitou odpovídají textům, které reflektují závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů dle Rámcových vzdělávacích programů (RVP). Obecně nelze říci, že by jakákoli učebnicová řada byla nekvalitním textem nebo že by ji nebylo možné použít pro výuku. Jednotlivé učebnicové řady se mezi sebou liší pojetím, způsobem užití organizačních forem, použitou grafikou a samozřejmě autorským pojetím vlastního textu.

V rámci učebnic zaměřených na oblast dějepisu a základů společenských věd či výchovy k občanství, které zejména napomáhají k posilování občanských, sociálních a personálních kompetencí u žáků, lze často vysledovat snahu naplnit učebnice vším, co bylo tzv. „po ruce“. Tato snaha mnohé tvůrce vedla k tomu, že ačkoli je samotná učebnice plná kreativních nápadů a doporučení, její vnitřní organizace působí poněkud chaoticky na žáka i na učitele, který pak musí být mentorem, který žáka danou učebnicí provede a zejména posílí vlastní látku volbou vhodných úkolů a doporučení. Za zcela nevhodné lze považovat cyklické zařazování identického či velmi podobného typu otázek jako shrnutí předchozí kapitoly učebního textu.

Pojmout učebnicový text tak, jak byl napsán, pak jednoduše nelze. Z tohoto pohledu se jeví jako vhodnější, pokud je učebnice klasickou učebnicí a existují k ní pracovní listy nebo metodická příručka pro učitele, ve které se nachází modifikované aktivity úkolů z učebnic (např. učebnice z řady Fraus). Jako vhodné se také může jevit doporučení, aby si žáci vedli vlastní portfolio (např. Občanská výchova a ZSV učebnicové řady Nová škola pro II. stupeň ZŠ), kde budou sledovat, jaké splnili úkoly a také další výsledky své práce. Jednak mohou sloužit žákům k sebereflexi, ale mohou být také vhodnou pomůckou pro žákovo hodnocení, neboť v některých učebnicích lze jen zřídka pozorovat nárůst hladin klíčových kompetencí. Některé učebnicové řady jsou striktně výkladovým textem, a spoléhají tak na osobnosti učitele, jakým způsobem je využije.

Obecně lze říci, že z pohledu rozvoje žákových kompetencí v daných oblastech jednoznačně převládá hlavní úloha učitele jako průvodce danou látkou a také toho, který vhodně kombinuje organizační formy a metody výuky s ohledem na náročnost tématu.

Pokud jde o učebnice, které se věnují rozvoji klíčových kompetencí v oblasti finanční gramotnosti, pak z jednotlivých analýz vyplývá, že všechny zkoumané učebnice jsou více méně v souladu s RVP (2008 a i 2017) i se Standardem finanční gramotnosti (2017). Významné rezervy ovšem učebnice mají v prezentaci tématu podnikání, které není vždy zpracováno dostatečně široce a ilustrativně. Možným vylepšením uvedených učebnic by bylo uvedení více a) problémových situací z běžného života, které by ilustrovaly látku uvedenou ve výkladovém textu, b) úkolů (matematických i kreativních), které by látku i problémové situace doplňovaly a c) více úkolů z 5. a 6. úrovně Bloomové taxonomie. Nedostatky v oblasti podnikatelské gramotnosti však nejsou jen věcí učebnic, ale celkového nastavení RVP. Tato skutečnost by podle našeho společného názoru měla vést ke změnám v nově vznikajícím Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, který by již povinně obsahoval standardy finanční gramotnosti s důrazem na oblast výuky podnikání a podnikatelské gramotnosti. (Podrobněji k tomuto tématu viz přílohu A60.)

PŘÍLOHY

A. Analýzy učebnic

1. Dějepis

- 1.1 Učebnicová řada Nová škola pro II. stupeň ZŠ – analýzy **A01 až A08**
- 1.2 Učebnicová řada SPN pro II. stupeň ZŠ – analýzy **A09 až A11**
- 1.3 Učebnicová řada SPN pro gymnázia a SŠ – analýzy **A12 až A22**
- 1.4 Učebnice SPN pro SOŠ – analýzy **A23 a A24**

2. Občanská výchova a ZSV

- 2.1 Učebnicová řada Nová škola pro II. stupeň ZŠ – analýzy **A25 až A30**
- 2.2 Učebnicová řada Fraus pro II. stupeň ZŠ – analýzy **A31 až A36**
- 2.3 Učebnicová řada Didaktis pro SŠ – analýzy **A37 až A42**
- 2.4 Učebnicová řada Computer Media pro SŠ – analýzy **A43 až A48**

3. Ekonomie a finanční gramotnost

- 3.1 Srovnání učebnicových řad Nová škola a Fraus pro II. stupeň ZŠ – analýza **A49**
- 3.2 Vybrané učebnice pro ZŠ – analýzy **A50 až A54**
- 3.3 Vybrané učebnice pro gymnázia a SŠ – analýzy **A55 až A58**
- 3.4 Srovnání české učebnice pro ZŠ s podobnými učebnicemi z USA – analýza **A59**
- 3.5 Shrnutí analýz A49–A59 – analýza **A60**

B. Přílohy k analýzám učebnic dějepisu

Návrhy nových pracovních a metodických listů zohledňujících rozvoj klíčových kompetencí při výuce dějepisu na ZŠ a SŠ.

1. Pracovní a metodické listy pro druhý stupeň ZŠ

- 1.1 Nová škola
 - 1.1.1 Pracovní list „První zemědělci“ (6. třída)
 - Metodický list – **P01**
 - Pracovní list – **P02**
 - Pracovní list s řešením – **P03**
 - 1.1.2 Pracovní list „Ekologie a jaderná energie“ (9. třída)
 - Metodický list – **P04**
 - Pracovní list – **P05**
 - Pracovní list s řešením – **P06**

1.1.3 Pracovní list „Jiří z Poděbrad“ (7. třída)

Metodický list – **P07**

Pracovní list – **P08**

Pracovní list s řešením – **P09**

1.1.4 Pracovní list „Evropská unie“ (9. třída)

Metodický list – **P10**

Pracovní list – **P11**

Pracovní list s řešením – **P12**

1.2 SPN

1.2.1 Pracovní list „Doby kamenná“ (6. třída)

Metodický list – **P13**

Pracovní list – **P14**

Pracovní list s řešením – **P15**

1.2.2 Pracovní list „Starověký Egypt“ (6. třída)

Metodický list – **P16**

Pracovní list – **P17**

Pracovní list s řešením – **P18**

1.2.3 Pracovní list „Kultura a 17. a 18. století“ (8. třída)

Metodický list – **P19**

Pracovní list – **P20**

Pracovní list s řešením – **P21**

1.2.4 Pracovní list „Velká francouzská revoluce“ (8. třída)

Metodický list – **P22**

Pracovní list – **P23**

Pracovní list s řešením – **P24**

1.2.5 Pracovní list „Rozumím světu financí I“ (6. třída)

Metodický list – **P25**

Pracovní list – **P26**

Pracovní list s řešením – **P27**

1.2.6 Pracovní list „Rozumím světu financí II“ (9. třída)

Metodický list – **P28**

Pracovní list – **P29**

Pracovní list s řešením – **P30**

2. Pracovní a metodické listy pro gymnázia

2.1 SPN

2.1.1 Pracovní list „Kultura starověkého Řecka I“ (1. ročník)

Metodický list – **P31**

Pracovní list – **P32**

Pracovní list s řešením – **P33**

2.1.2 Pracovní list „Kultura starověkého Řecka II“ (4. ročník)

Metodický list – **P34**

Pracovní list – **P35**

Pracovní list s řešením – **P36**

2.1.3 Pracovní list „Československé hospodářství 1948–1989 I“ (1. ročník)

Metodický list – **P37**

Pracovní list – **P38**

Pracovní list s řešením – **P39**

2.1.4 Pracovní list „Československé hospodářství 1948–1989 II“ (4. ročník)

Metodický list – **P40**

Pracovní list – **P41**

Pracovní list s řešením – **P42**